

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, הולך רבי יוחנן א-נא לשיטתו, שאמר במקום אחר "אין ברירה":

דאמר רבי אפי אמר רבי יוחנן: האחינן שחלקו לקוחות הן, שנטל כל אחד חלק ירושתו של חברו, ומחזירין זה לזה ביוכל כשאר מקח, ואין אומרים ברירה לומר שזה חלקו המגיעו משעה ראשונה.

וצריכי שתי מימרות אלו:

דאי אשמועינן רק הכא — גבי מעשר בהמה — שבכל אופני החלוקה הרי הם פטורים ממעשר בהמה משום שהם חשובים כלקוחות, הוה אמינא:

בהא דוקא קאמר רבי יוחנן שהם כלקוחות, ולא משום שאין ברירה, אלא אף על גב דיש ברירה מכל מקום פטורים, משום דבעינן בהמה לחיוב מעשר דומיא דבנך⁽¹⁾, ומה בנך בברור לך, אף שורך וצאנך בברור לך.⁽²⁾

אבל גבי חלוקת שדה ולענין יובל, נאמר: מוכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל,

וכשחזרו ונשתתפו, כשותפין בעלמא הם שפטורים הם ממעשר בהמה.

ועוד נחלקו במחלוקת זו רבי אלעזר ורבי יוחנן, אלא שרבי אלעזר הוסיף תנאי כדי שנאמר "יש ברירה":

ורבי אלעזר אמר:

לא שנו אלא שחלקו גדיים כנגד תישים, או אפילו גדיים כנגד גדיים אלא שלא היו שוים בערכם, וחלקו תשעה כנגד עשרה ועשרה כנגד תשעה, שלא יתכן לומר שזה "ירש" תשעה וזה "ירש" עשרה, אבל חלקו תשעה גדיים כנגד תשעה גדיים, ועשרה כנגד עשרה, אומר: זה חלקו המגיעו משעה ראשונה, כי יש ברירה.

ורבי יוחנן אמר:

אפילו חלקו תשעה גדיים כנגד תשעה גדיים, ועשרה כנגד עשרה, אין אומר זה חלקו המגיעו משעה ראשונה, ומשום שאין ברירה.

הוברר למפרע.

והביא כעין זה ממש מתוספות בגיטין כד ב ד"ה לאיזו, בדין הכותב גט לאיזו מהן שארצה אגרש, שכתבו: אפילו למאן דאמר יש ברירה, הכא מודה [שהגט פסול], משום ד"וכתב לה" דדרשינן לשמה, משמע שיהא מבורר משעת כתיבה, וכן משמע בגמרא [שם כה א], דקאמר: אי איתמר בהא, בהא קאמר רבי יוחנן דאין ברירה משום דבעינן לה לשמה, אבל התם מוכר הוא דאמר רחמנא ליהדר ביובל אבל ירושה ומתנה, לא. משמע, אף על גב דבעלמא יש ברירה, הכא פסול משום דכתיב וכתב לה.

ואפילו אית לן בעלמא ברירה, הכא פטור ממעשר דבעינן דומיא דבנך, בברור לך".

1. וכמבואר לעיל נו א, שמפסוק זה נלמד פטור לקוח במעשר בהמה.

2. דברי הגמרא צריכים ביאור. ובזכרון שמואל [סימן נב ד"ה וכעין] כתב, דלפי פשוטו כוונת הגמרא היא, שבאמת סובר רבי יוחנן שיש ברירה ויורשים הם ולא לקוחות, ומכל מקום לענין מעשר בהמה בעי דומיא דבנך שיהא מבורר מתחילתו, ולא מהני לזה מה שאחר כך

ירושלמי ומתנה לא, וכיון דאמרינן "יש ברירה" הרי אינה מכר אלא ירושה. (3)

יוחנן שאין ברירה, ומספק אמר להחמיר להחזיר ביובל — (4)

ואי אשמועינן שדה, הוה אמינא דוקא שם אמרינן דאין ברירה, כיון שהוא לחומרא לומר שיחזירו ביובל, כי לא פשוט לו לרבי

אי נמי, לא משום שאין ברירה אמר רבי יוחנן שיחזירו זה לזה ביובל, אלא לכך יחזירו כדי שתהיה השדה בתחילה, היינו,

ובחזון איש [הובאו דבריו בהערות לעיל נו ב הערה 12] בתוך דבריו על האמוראים שחילקו באופן החלוקה למאן דאמר יש ברירה, כתב: בעלמא לא מחלקינן בהכי [בין מין אחד לשני מינים], אלא הכא, כיון דפטרין לקוח משום דומיא דבנך, ויש לנו [כלומר, והיה לנו] למעט גם ירושה, אלא דמסתבר לן למחשב יורש כחד עם מורישו, והלכך יש לנו מקום לחלק בין חלקו גדיים כנגד גדיים לחלקו גדיים כנגד תישים, דכיון דנחתו לשומא, לא הוי דומיא ד"בנך" אף אם יש ברירה וחשיב יורש, מכל מקום, כל שזכה ירושתו בשומא חפץ כנגד חפץ — אימעט, דלא הוי דומיא ד"בנך", וכמו דאמרו בגמרא נו א האי סברא אפילו חלקו גדיים כנגד גדיים, ואפילו אית לן בעלמא ברירה, הכא פטור ממעשר דבעינן "דומיא דבנך, בברור לך". [וראה מה שנכתב על דבריו בהערה דלעיל בעמוד א].

3. לפי הביאור שנתבאר בפנים — על פי דברי האחרונים שבהערה קודמת, וכדמשמע נמי מדברי התוספות בגיטין שהובאו שם — חילוק הגמרא הוא, שהייתי אומר לפי רבי יוחנן שיש ברירה וממילא אינו מחזיר ביובל, ובמעשר בהמה הייתי פוטרו על אף שיש ברירה, כסברת החזון איש או הגר"ש. ואולם בזכרון שמואל הנזכר בהערה קודמת, הביא בשם הגרי"ז שכוונת הגמרא היא בהיפוך, והיינו, שהייתי אומר, דלרבי יוחנן אין ברירה וממילא הייתי פוטרו במעשר בהמה, ואילו ביובל אין מחזירין על אף שאין ברירה.

וביאור הדברים כפי שנכתבו שם: שבאמת כולי עלמא מודו, דחלוקת ירושה הוי דין ומעשה חלוקה, ואין בזה מעשה מכירה כלל. אלא דנחלקו, דכיון דקודם הא היתה תפוסת הבית, ועכשיו על ידי החלוקה נעשה כל אחד בעלים בחלקו, אם מה שנעשה שלו על ידי החלוקה הוי דין לוקח עלה, או דגם עכשיו כל אחד על חלקו יש לו דין יורש וזהו דקאמר "מכר הוא דאמר רחמנא דליהדר ביובל", דהוה אמינא, דלדין חזרה ביובל צריך שיהא מעשה מכירה, וקא משמע לן דלא צריך דוקא מעשה מכירה, אלא כיון דהוי עלה דין לוקח, הדר ביובל.

4. ביאר בשער המלך [גיורושין ג ד]: על כרחך צריך לומר, דלא שייך בזה לומר המוציא מחבירו עליו הראיה, משום דאיכא מצות יובל. ואף על גב דגבי ספק בכור קיימא לן דפטור מפדיון מטעמא דהמוציא מחבירו עליו הראיה, אף על גב דאיכא מצוה, שאני התם דאיכא פסידא, דבעי לאפוקי מיניה חמש סלעים מספק, מה שאין כן הכא דליכא פסידא כל כך, שהרי מחזירין זה לזה, ומתחילה ודאי חלקו בשוה, והילכך כל כי האי גונא, כיון דאיכא מצוה, לא אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה.

וראה שם שהשיג על הים של שלמה שכתב להוכיח דהרמב"ם לא מספקא ליה בדין ברירה, ממה שהרמב"ם פסק שמחזירין זה לזה ביובל, ואם ספק הוא, היה לנו לומר המוציא מחבירו עליו הראיה. ותמה עליו השער המלך שהרי בהדיא אמרינן כאן דיש לפרש את דברי רבי

כל הגדיים **שכנגד הכלב**, היינו כל הגדיים שנטל בעל העשרה הרי הם **אסורין** להקרבה על המזבח משום "מחיר כלב", שתועבת ה' היא להקריבו על גבי המזבח.

ואותם הגדיים **שעם הכלב**, היינו הגדיים שנטל בעל התשעה והכלב, הרי הם **מותרים**.

והשתא מקשינן: **ואי אמרת "יש ברירה"**, ליברורר חד מינייהו לבהרי כלב ולשקול והנך לישתרו [יוציא אחד מן העשרה ויבררנו לומר שהוא זה שנתקבל במחיר הכלב, והשאר יותרו]! (6)

אמר תירץ רב אשי:

כשם שמתחילה היתה בלא חלוקה לאיש אחד, כך יחזור ביובל לאיש אחד. (5)

אבל הכא גבי מעשר בהמה, שאם אנו אומרים אין ברירה מקילים אנו ופוטרים אותם ממעשר בהמה, **אימא לא** נאמר כן — לפיכך **צריכא** שתי המימרות.

מיתבי למאן דאמר "יש ברירה":

וכן השותפין שחלקו, אחד נטל עשרה גדיים, ואחד נטל כנגדם תשעה גדיים וכלב, ונמצא שאחד מן הגדיים שלקח בעל העשרה הוא במחיר הכלב שנתן לשותף, ולפיכך:

בכל הש"ס דלמאן דאמר יש ברירה, אמרינן ברירה גם בכי האי גוונא, שהרי גבי אחין שחלקו אמרינן דזה הוא חלקו המגיעו משעה הראשונה, והרי ירושה נופלת בסתם, בלא קביעת דברים שיזכה במה שיברר לחלקו, ומכל מקום אמרינן ברירה!?

וכתב לבאר, דירושה שאני, שאין האדם עושה ירושה, רק התורה אמרה שהנכסים נופלים לירושה, ודין התורה הוא שהנחלה והירושה מתחלקת לכל יורש כפי חלקו, והוי כאילו התורה אמרה "שהנכסים נופלים לירושה ולחלקם בין היורשים", והוה ליה כעין חלות קנין שהמקנה מפרש ומברר דבריו, ולכן שייך בזה ברירה. אבל כשנטל בבת אחת דמי תשעה טלאים וכלב, אין שום אמירה ולא שום רמז על איזה מהם שהוא מחיר הכלב, והאיך נאמר אנו, שזה הוא מחיר הכלב והשאר היתר גמור.

ב. התוספות תירצו כאן על קושייתם: כיון שיש ברירה, שיש לדבר להיות תלוי בדעתו, דמסתמא כך דעתו מתחילה, שאותו שיברור הוא כנגד הכלב. אבל התוספות בתמורה ל א [על קושיית הגמרא שם כעין סוגייתנו] נקטו שאין זה

יוחנן משום ספק!?

5. נתבאר על פי גירסת ופירושו רש"י בגיטין כה א. ולשון רש"י כאן: אי נמי לכתחילה, דגבי יובל בעינן שתהא חוזרת קרקע לתחילתה שהיתה ביחד.

6. א. נתקשו התוספות [על פי ביאור הקהלות **יעקב** סימן ג]: הרי ברירה לא תיתכן אלא בדבר שהתנה עליו מתחילה על דעת כך, וכגון שאמר "שני לוגין שאני עתיד להפריש" או שאמר לסופר "כתוב גט לאיזו שארצה", דבזה, כשהפריש למחר יש לומר שזו היא תרומתו משעה הראשונה, וכן כשרצה למחר על אחת לגרשה, אפשר לומר שהברר שזהו שנכתב עליה הגט, וכן כל כיוצא בזה, אבל כאן, שנטל סתם עשרה עבור תשעה וכלב, מי יאמר שזה שיברר הוא הוא מחיר הכלב. [וכן נקט בתוספות ר"ד קדושין נא, שלא תיתכן ברירה בכי האי גוונא, ראה שם והובאו דבריו בקה"י שם].

ותמה על קושייתם בקהלות יעקב שם: בודאי זו קושיא עצומה בסברא, אך לכאורה מבואר

יתכן ליטול גדי ולומר: זה הוא מחיר הכלב.⁽⁸⁾

מתניתין:

הכל נכנסין לדיר להתעשר, חוץ מן הכלאים, שבא תיש על הכבשה וילדה, והטריפה, ויוצא דופן [שלא יצא כדרכו דרך רחם], ומחוסר זמן [קודם יום השמיני ללידתו], והיתום מאמו, וכפי שיבואר בגמרא טעם כל אלו.

אי דשוו כולהו להרדי, הכי נמי [אילו היו מחירי כל גדי ומחיר הכלב שוים, אכן היה אפשר לומר "יש ברירה", וליחס גדי אחד כמחיר הכלב], ומיהו הכא במאי עסקינן:

בכגון דלא שוו כולהו להרדי [אין מחיר כולם שוה], והיו גדיי בעל העשרה שוים יותר מגדיי בעל התשעה, ושוי האי כלבא חד ומשהו [ושויו של הכלב כנגד שויו של גדי ומשהו מאלו של בעל העשרה].⁽⁷⁾

והאי משהו משיך ואתי בכולהו [והמשהו הזה נמצא בכל הגדיים שכנגדו], ושוב לא

טעם הברירה, ראה שם שהקשו:

יש לתמוה, דהכא משמע, שאם איסור מעורב בהיתר, נוטל האיסור וסומכין על ברירה לומר שזהו האיסור שנסתלק, ואם כן, בכל איסור המעורב בהיתר נסמוך אברירה, ונשקול כשיעור האיסור ואידך לישתרי?!?

ואמר מורי הרמ"ר כלל גדול בדין זה, דודאי כל דבר שהוברר האיסור מתחילה, ואחר כך נתערב בהיתר, לא סמכינן אברירה, כיון שתערובתו היה באיסור. אבל הני תערובתן בהיתר, כי האיסור לא היה מבורר קודם תערובתו, ולאחר התערובת נולד האיסור, אז סמכינן אברירה. וראה עוד בתוספות סוטה יח א ד"ה חזר.

ג. כתב רבי עקיבא איגר במערכה ו [וראה עוד ב"עין הגליון" — שבהוצאת טלמן — לשולחן ערוך אר"ח סימן תמח]: לכאורה נראה דין חדש [לפי דברי התוספות בתמורה הנוכרים], דלמאן דאמר יש ברירה, אם נתערב חמץ ביבש קודם פסח, אפשר לברור חד מינייהו ולזורקו ולומר שזה האיסור, דהא כשיגיע הפסח יהיה נולד האיסור בתערובות.

7. הכרח הוא לפרש כפי שנתפרש בפנים, [וכן

מבואר ברש"י תמורה ל א], שגדיי בעל העשרה היו שוים יותר מגדיי בעל התשעה, שאם שוים הם, איך אפשר שיטול זה גדי נוסף וזה יטול כלב נוסף ששוה יותר מן הגדי שכנגדו, ובהכרח שלא היו שוים, [וזה הוא שאמרו בגמרא "דלא שוו כולהו להרדי"], אלא גדיי בעל התשעה שוים פחות משל גדיי בעל העשרה, ואילו הכלב — שהיה שוה רק במשהו יותר מגדיי בעל העשרה — היה שוה בכמה משהו יותר מגדיי בעל התשעה, עד שהשלים ערכו את כל ההפרש שבשווי.

8. הרמב"ם פסק, שאם הכלב שוה כנגד הגדי, נוטל גדי אחד ומותר. ורבי עקיבא איגר בתמורה ל א הביא מהים של שלמה שהקשה על הרמב"ם, הרי הוא סבירא ליה דבדאורייתא אין ברירה?! ותיריך רבי עקיבא איגר, שמן התורה אין צריך לברירה, כיון שמחיר הכלב בטל בשאר הגדיים, ואף שבעלי חיים לא בטלי, זה הוא רק מדרבנן, ובדרבנן פסק הרמב"ם שפיר יש ברירה. ובראשית בכורים פקפק על ביטול זה, וסייע עצמו מדברי המהרי"ט בתשובה, ראה שם. [ויש לעיין בתירוצו של רבי עקיבא איגר, דלכאורה הטעם שבדרבנן יש ברירה הוא משום

ואיזהו יתום? כל שמתה אמו או שנשחטה, ואחר כך ילדה.⁽⁹⁾

רבי יהושע אומר: אפילו נשחטה אמו, והשלח [העור] של האם עדיין קיים בשעת לידת בנה, אין זה יתום.

גמרא:

שנינו במשנה: הכל נכנסין לדיר להתעשר, חוץ מן הכלאים והטרופה ויוצא דופן ומחוסר זמן והיתום:

שואלת הגמרא: מנא הני מילי?

ומפרשת: **דתנו רבנן:** כתיב גבי שאר קדשים: "שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה ה'":

ודרשינן: ממה שאמר הכתוב "שור או כשב" ולא "שור וכשב", למדנו: **פרט לכלאים** שהוא כשני מינים גם יחד, ואינו ראוי לקרבן אשה לה'.

וממה שאמר הכתוב: "או עז" ולא "כשב ועז", למדנו: **פרט לנרמה**, שאמו כבשה והוא דומה לעז.

"כי יולד"⁽¹⁰⁾ **פרט ליוצא דופן.**

רש"י לעיל בתחילת הפרק גבי "גזירה משום יתום".

ב. בחולין עד ב בתוספות ד"ה דגמר, מבואר, דבן פקועה אין פודין בו את פטר חמור, משום דבן פקועה כשחוט הוא, ואין פודין בשחוט. וכתב המנחת חינוך [שם ד], דלפי שיטת התוספות אין מעשרין את בן הפקועה, דשחוט אינו מתעשר, ואף למאן דאמר פודין פטר חמור בבן פקועה, מכל מקום אינו מתעשר, כן נראה לי. [וייש לעיין: אם כן, בנשחטה אמו, למה לי משום יתום, תיפוק ליה משום דבן פקועה הוא, ואין פודין בשחוט, וכל שכן דתקשה לרבי יהושע המכשירו כשהשלח קיים].

10. ראה לעיל מזו **ב שנחלקו רש"י ותוספות** גבי בכור שנאמר "וילדו לו" וממעטינן יוצא דופן, דלרש"י, מלשון לידה הוא ממועט, ולהתוספות הוא משום גזירה שוה מטומאת לידה, שנאמר גבה "אשה כי תזרע וילדה זכר", דבעינן לידה ממקום שמזרעת. ואפשר, דכשם שנחלקו לעיל כך נחלקו כאן. וראה מה שיתבאר בהערות לקמן תחילת עמוד ב.

ספק דרבנן לקולא, ואם כן, הרי נידון זה דומה למה שהביא רבי עקיבא איגר בתשובותיו חלק א סימן מט מהדרכי משה, דבספק איסור שנתערב באחרים והוא דבר חשוב, דאף דמדאורייתא בטל ברוב, מכל מקום אין דנים בו ספק דרבנן לקולא, כיון דהספק בעצמותו הוי ספק דאורייתא, ורק מצד גלגול הבטול הוי דרבנן].

9. **א. בחולין לח ב** מובאת הברייתא הנוכרת כאן בגמרא, דמעטינן בכל הקדשים מ"תחת אמו" פרט ליתום, ואמרינן עלה: האי יתום היכי דמי, אילימא דילידתה אימיה והדר מתה, לעולם תיחי ותיזיל, [וכי לעולם צריכה היא לחיות, והא "תחת אמו" קרינן ביה]. אלא דמתה והדר לידתיה, מ"כי יולד" נפקא, [היינו יוצא דופן — דמעטינן בברייתא שם מ"כי יולד" — דכל שקרועה והוציאו את ולדה בין מתה בין חיה הוי יוצא דופן], אלא פשיטא: זה [אמו] פירש למיתה, וזה פירש לחיים, [כלומר, בשעת מיתתה ילדה דרך הרחם, ואשמועינן קרא, דבעינן חיות עד גמר לידה ולאחר לידה מעט, ואי לא, הוה ליה יתום], וראה עוד בסוגיא שם. והזכיר זאת

נאמר כאן במעשר בהמה "כל אשר יעבור תחת השבט", ונאמר להלן בפסוק הנזכר לעיל תחת אמו", ללמדנו: מזה להלן פרט לכל שמות הללו, וכפי שנתבאר, אף כאן במעשר בהמה פרט לכל שמות הללו. (13)

וכן אנו לומדים ממעשר בהמה על שאר הקדשים בגזירה שוה זו: מזה כאן במעשר בהמה פרט לטריפה, (14) אף להלן בשאר

"והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה": פרט למחוסר זמן. (11)

"תחת אמו" פרט ליתום שאינו תחת אמו, כי כבר מתה. (12)

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר:

לימודו של רבי יוחנן בן ברוקה אי אפשר לפרש את משנתנו, ועדיין צ"ע.

ב. הברייתא הוסיפה "נדמה" שלא נזכר במשנה. וכתבו התוספות: בכל מקום דחשיב כלאים, רגיל לדלג נדמה כאילו הוא בכלל כלאים, משום דדמי ליה קצת. וראה בכסף משנה [איסורי מזבח ג ה], שכתב כן גם בלשון הרמב"ם. וראה מנחת חינוך שם ב, דיש חילוק בין נדמה גמור שהוא אינו מתעשר כלל, לבין נדמה שיש לו מקצת סימנים — ראה לעיל טז ב — שהוא כמו בעל מום, ומתעשר.

14. ביאר רש"י: דכתיב: "כל אשר יעבור תחת השבט", פרט לטריפה שאינה עוברת, דבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה זו היא אחת משמונה עשרה טריפות. ודרשה זו מבוארת בכרייתא המובאת בגמרא לקמן נח ב. והמשנה למלך [בכורות ו יד] הביא מדברי התוספות בחולין קלו, דאפשר דאפילו נחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה שהיא כשירה, אפילו הכי אינה נכנסת לדיר להתעשר משום דאינה עוברת, ואילו כאן כתבו, דחשיבא עוברת כיון דאינה טריפה, וכן היא דעת הרמב"ם ז"ל. [ולדעת התוספות שם יש לעיין: איך נלמד מזה לשאר קדשים, וכי מי שנחתכו רגליה מן הארכובה למטה, תתעט אף בשאר קדשים משום שאינה עוברת]. וראה מה שיובא בשם הרש"ש בהערות לקמן נח ב.

11. חילוק יש בין כלאים, נדמה ויוצא דופן, לבין מחוסר זמן, וכמבואר ברמב"ם [איסורי מזבח ג י]: המקדיש טומטום ואנדרוגינוס וטריפה וכלאים, [והוא הדין נדמה שהוא ככלאים, ראה כסף משנה שם בהלכה ה], ויוצא דופן למזבח, הרי זה כמקדיש עצים ואבנים, לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חולין לכל דבר ... אבל המקדיש רובע ונרבע, ומוקצה ונעבר, ואתנן ומחיר, הרי זה כמקדיש בעל מום עובר, וירעו עד שיפול בהם מום קבוע ויפדו עליו, וכן המקדיש מחוסר זמן, הרי זה כמקדיש בעל מום עובר.

12. בתוספות יום טוב תמה: למה בכל מקום שנזכרו פסולי מוקדשין, לא נזכר פסול יתום, והרי עיקר פסולו בקדשים כתיב. וראה מה שיישב, וראה מה שהאריך בזה הרש"ש. [וראה לעיל מב א: אפיק טומטום ועייל יתום].

13. א. לפי פשוטו לשון הברייתא נראה, שחלוקים תנא קמא ורבי יוחנן בן ברוקה, שלדעת תנא קמא כיון שנתמעט בקדשים כל השמות הללו, ממילא נתמעטו כל אלו מלהכנס לדיר להתעשר. ואילו רבי יוחנן בן ברוקה סובר, שאם לא גזירה שוה לא היינו ממעטים אותם ממעשר בהמה.

אך מלשון רש"י בד"ה פרט לשמות הללו, שכתב "והיינו טעמא מתניתין", משמע, שבלי

קדשים פרט לטריפה.

שואלת הגמרא: זו ששינוי במשנתנו "הכל נכנסין לדיר להתעשר", לאיתווי מאי, מה בא לרבות לשון "הכל"?

ומפרשין: לאיתווי הא דתנו רבנן:

הרובע [בהמה הרובעת את האדם] **והנרבע** מן האדם, **והמוקצה** [שהפרישוהו להקריבו לעבודה זרה], **והנעבד** [שעבד את הבהמה עצמה, כגון שניסך לה בין קרניה], **והאתנן** זונה, **והמחיר** כלב, (15) **וטומטום** **ואנדורגינום**, שכל אלו פסולים לקרבן, ומכל מקום כולן נכנסין לדיר להתעשר.

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: טומטום ואנדורגינום אין נכנסין לדיר להתעשר.

ומקשינן: **ותנא דידן** — התנא של משנתנו שפסל מלהכנס לדיר את כל השנויים במשנה, וריבה את אלו השנויים בברייתא ליכנס להתעשר — מאי קסבר:

אי גמר "תחת תחת" מקדשים, אם כן, **הני** — השנויים בברייתא — **נמי לא** יכנסו לדיר להתעשר, **ואי לא** יליף "תחת תחת", אם כן, **הני** השנויים במשנה **מנא** ליה שאינם נכנסים לדיר להתעשר?! (16)

ומשינינן: לעולם גמיר התנא של משנתנו "תחת תחת", ולפיכך פסל את כל השנויים במשנה, **והני** — השנויים בברייתא — **רחמנא רבינהו** [ריבתה אותם התורה, כדמפרש ואזיל שהקישו התורה את הרובע הנרבע והאתנן, את המוקצה והנעבד — לבעל מום, וכשם שבעל מום חייב במעשר בהמה ונאכל לבעלים, אף אלו, אם כי אינם ראויים להקרבה, מכל מקום חייבים הם במעשר בהמה, ונאכלים במומם לבעלים].

דכתיב גבי קרבנות בעלי מומין [ויקרא כב]: **"כי משחתם בהם מום בם, לא ירצו לכם"**. **ותנא דבי רבי ישמעאל:**

כל מקום שנאמר בו השחתה — וכגון הכא **דכתיב "משחתם"** — **אינו אלא דבר ערוה ועבודה זרה**. ומנין:

דבר ערוה, דהא **כתיב** בדור המבול [בראשית ו]: **"כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ"**.

עבודה זרה, דהא **כתיב** [דברים ד]: **"פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל פסל תבנית זכר או נקבה"** —

ואם כן, הקיש הכתוב את אלו לבעלי מומין, לומר לך: **כל** (17) **שהמום פוסל בו**, אף **דבר ערוה** [מפרש ואזיל הגמרא מה הוא דבר ערוה בבהמה] **ועבודה זרה** [מפרש לה

16. לשון רש"י הוא: הני אחריני מחוסר זמן ויתום מנא ליה דאין מעשרין. והרש"ש תמה עליו, למה נקט שני אלו ולא כל השאר השנויים במשנה, ולא יישב. וראה בספר שי למורא ובספר בכור דל. וראה הערה 13.

17. נכתב על פי הגהת הרש"ש.

15. ואם תאמר: אתנן ומחיר האין נכנסים לדיר להתעשר, והרי האתנן מתנה הוא והמחיר לקוח הוא?! ראה במנחת חינוך מצוה שס, דפריש לה בעובר או במחוסר זמן שאינם נפסלים בלקוח ובמתנה. וראה היטב את סוגיית הגמרא לעיל נו א ונו ב.

ואזיל] פוסלין בו, וכל שאין המום פוסל בו, אין דבר ערוה ועבודה זרה פוסלין בו —

והאי מעשר בהמה, הואיל ולא פסיל ביה מומא אלא מעשרו ונאכל לבעלים, דכתיב [ויקרא כז] גבי מעשר בהמה: "לא יבקר בין טוב לרע [בין תם לבעל מום] ולא ימירנו", אף דבר ערוה ועבודה זרה נמי לא פסיל ביה.

ואם כן, למדנו לכל השנויים בברייתא שהם חייבים במעשר בהמה, שהרי:

רובע ונרבע דבר ערוה הם, והוקשו לבעל מום לחייבם במעשר.

מוקצה ונעבד עבודה זרה הם, והוקשו לבעל מום לחייבם במעשר.

ואתנן אף הוא דבר ערוה, והוקש לבעל מום.

ומחיר כלב חייב במעשר בהמה, משום דהא איתקיש לאתנן, (18) ואתנן הרי חייב במעשר

מההיקש לבעל מום.

טומטום ואנדרוגינוס אף הם חייבים במעשר בהמה, משום דקסבר התנא דמשנתנו: ספיקא הוא, ולא בריה בפני עצמה, ואם כן, זכר או נקבה הוא, ובין כך ובין כך חייב במעשר.

הרי למדנו לכל השנויים בברייתא שהם חייבים במעשר בהמה.

מוסיפה הגמרא לבאר את טעמו של רבי שמעון בברייתא הפוטר טומטום ואנדרוגינוס ממעשר בהמה:

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: טומטום ואנדרוגינוס אין נכנסים לדיר להתעשר, משום דקסבר לאו (19) ספיקא הוא הן הטומטום והן האנדרוגינוס, אלא בריות בפני עצמם הם — (20)

ואם כן, אינם חייבים במעשר בהמה, שהרי מיעט רחמנא גבי קדשים דבעינן זכר ודאי

18. א. כדכתיב "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך".

ב. כתב בבית הלוי [חלק א סימן מג אות ה], דבכלל מה שנאמר במשנה "הכל נכנסים לדיר להתעשר", גם הנוגח שהרג אדם, שאם כי פסול הוא לקרבן מכל מקום הרי הוא נכנס לדיר להתעשר, ועל כרחך צריך לומר הטעם, דיליף נוגח מנעבד ונרבע, שכולם פסולים מחמת שנעבדה בהם עבירה, ודין אחד להם.

19. נכתב על פי גירסת הב"ח שהיא גירסת רש"י. אלא שמרש"י נראה קצת שאינו גורס אלא דלרבי שמעון הוי בריה בפני עצמה, ותו לא. ויתכן שטעמו על פי המבואר לעיל דבכל מקום שבקדשים אינו קדוש כלל אין צריך לגזירה שוה

דתחת תחת, והרי טומטום ואנדרוגינוס אינם קדושים כלל, וכמבואר ברמב"ם הנזכר בהערה לעיל. אך ממה שכתב בדעת תנא קמא דספיקא הוא: אי זכר אי נקיבה הלכך ממה נפשך מיעשרי. יש ללמוד, שאם היה בריה בפני עצמה לא היה מתעשר מצד עצמו דבעינן זכר ונקיבה במעשר, שאם לא כן, היה לו לרש"י לומר "הילכך ממה נפשך כשר בקדשים", שהרי אם אנו באים לומר שאינו מתעשר משום דבקדשים הוא פסול, ממילא דאם ספיקא הוא כשר משום דבקדשים כשר, אבל במעשר מצד עצמו, הרי אפילו אם בריה הוא היה מתעשר.

20. א. נראה מן הסוגיא כאן, שיש מי שסובר אף בטומטום שהוא בריה בפני עצמה, ולא

פרט לטריפה שאינה עוברת.

אלא בלאים — שאינם מתעשרים מנא ליה לתנא קמא, והרי אף שבקדשים הוא פסול, הרי תנא קמא לא יליף "תחת תחת"!?

ומשנינן: לעולם גמר תנא קמא "תחת תחת", ודקשיא לך: אם כן, אף יוצא דופן מחוסר זמן ויתום לא יכנסו לדיר להתעשר, אומר לך:

וביוצא דופן סבר לה ר"א ברבי יהודה כרבי יהושע, דאמר לגבי טומאת לידה: יוצא דופן ולד מעליא הוא לטמאות את אמו טומאת לידה, ומשום שנאמר [ויקרא יב ה]: "ואם נקבה תלד וטמאה שבועיים כנדתה", ותיבת "תלד" מיותרת היא לרבות יוצא דופן, וכמבואר בנדה מ א —

ואף בקדשים דרשינן "כי יולד" לרבות יוצא דופן — ודלא כרבי יוחנן הסובר בנדה שם, שאף רבי שמעון מודה בקדשים שאינו קדוש — וממילא דאף גבי מעשר בהמה נכנס הוא להתעשר. (1)

ונקבה ודאית וכמו שנאמר: "זכר תמים" ו"נקבה תמימה" ולא טומטום ואנדרוגינוס, ומעשר נמי גמר "תחת תחת" מקדשים.

תנו רבנן:

הכל נכנסין לדיר להתעשר, הויז מן הכלאים והטריפה, דברי ר"א בר יהודה איש כפר ברתותא, שאמר דין זה משום רבי יהושע.

אמר רבי עקיבא: אני שמעתי הימנו [מרבי יהושע]: אף יוצא דופן ומחוסר זמן ויתום אינם נכנסים לדיר להתעשר, וכאשר כן מבואר גם במשנתנו.

ומקשינן לתנא קמא: אי גמר "תחת תחת" מקדשים, אם כן, אף הכי — יוצא דופן מחוסר זמן ויתום — נמי לא יתעשרו, כיון שבקדשים הם פסולים —

ואי לא גמר גזירה שוה ד"תחת תחת", אם כן, תיקשי: בשלמא טריפה שאינו נכנס לדיר להתעשר לפי תנא קמא, ניחא שפיר, כי "כל אשר יעבור תחת השבט" כתיב, ולמדנו:

הכא אית לן דרשה ד"וצאן", כדאמרן. והגמרא [שפירשה את טעם תנא קמא משום דספיקא, ולא פירשה את טעמו משום דלא כתיב זכר ונקבה], לרווחא דמילתא אמרה דפליגי בספיקא, וכי האי גוונא מצינו בכמה מקומות.

1. נתבאר על פי רש"י. והנה בעמוד א בהערות על הברייתא דמעטינן יוצא דופן מ"כי יולד", נתבארו שני פירושים: האחד: מלשון לידה, ועל דרך שפירש רש"י לעיל מז ב גבי "וילדו לו" דבכור. השני: לומדים גזירה שוה מטומאת לידה, ועל דרך שפירשו התוספות גבי בכור. והנה לשיטת התוספות אין אנו צריכים לידחק

אנדרוגינוס בלבד. וראה בזה בסוגיית הגמרא לעיל מא ב ומב א, ובתוספות כאן.

ב. הרש"ש הביא את קושיית התוספות יום טוב על הרמב"ם שפסק דבריה בפני עצמה היא, ומכל מקום לא פסק כרבי שמעון!?

וכתב ליישב: דהכא שאני, דכתיב "וצאן", ודרשינן ליה בריש פירקין "לכל צאן אחד הוא", ואנדרוגינוס אטו משום דמיפקע מכלל זכר ונקבה מיפקע נמי מכלל צאן, ואף דלעיל מב א [גבי קרבן העוף שלא נאמר בו זכר ונקיבה] לא פסיק הרמב"ם כרבי אלעזר [המכשיר טומטום ואנדרוגינוס בעוף, כיון שלא נאמר בו זכר ונקבה, אלא פסק כתנא קמא שפוסל אף בעוף],